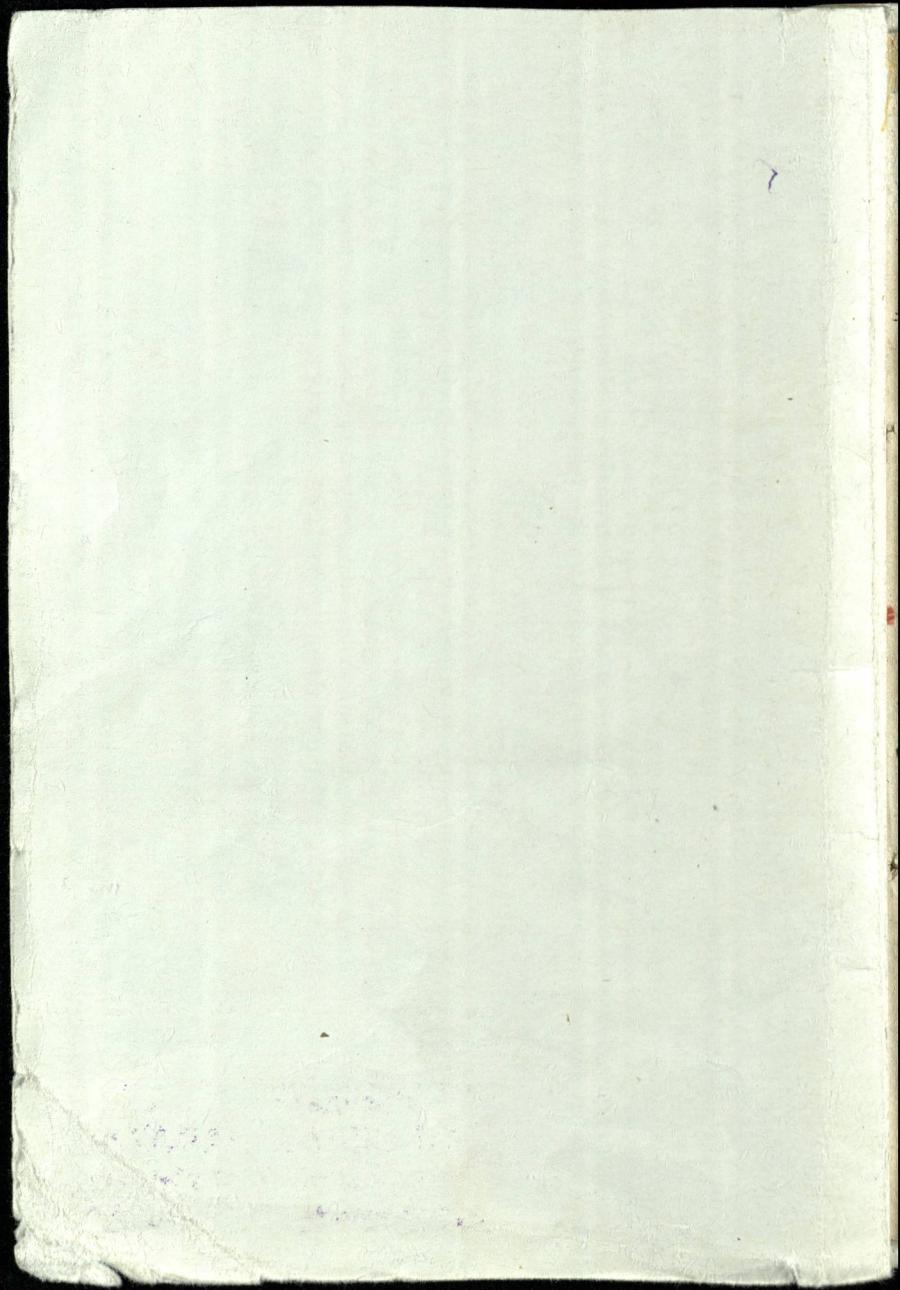

132.

Чиб 10.068

ДЕНЬГИ
ЧУВАШСКОЙ
ПОДЛОЖНОЙ

Букварь

для чуваши

с присоединением русской

араб. яз.

♦♦

Кат

Букварь

в Губернской типо-литографии.

1873г.

КНИЖНАЯ ПАЛАТА
Чувашской АССР

Государственная
КНИЖНАЯ ПАЛАТА
Чувашской Республики
Татарстан, ул. Гагарина, 10

10.01.1915
281
Чесноковъ Димитровъ. Красно 28^в
Августа 1873 г.

2002

~~ИК. I.~~
~~1582~~

3.

a.

ă c. а, ас, ас, ас, ас
ăс, аса, сасă.

A.

ал, ал, ал, ал
алă алă, алă, алă, алă, алă.

y.

у, оу, уи, уу.
уоă, уиă, уиă, уоă, уоă.

4.
нүс, нүн, уңа, лан, нүса,
түлә, анна, аниа, нүса,
ләнә, сәнә, пәнә, сәнса.

р.

ар, ра, ур, ру, ѿр, рә.
урә, сәр, нур, нар, сәрә, са-
рә, сәра, нурә, нару, урмә,
урна, урана, сәсар.

Н.

ан, на, ун, ну, ѿн, на.
ана, ѿна, сәнә, унән, са-
нән, ѿсан, панан, сәран.
ана түлә панә.. сәнән

5.

ану асаи. - унай уралы нур.
санай урлу сарална.

Х.

ах, ха, ух, ху, ах, ха.
хур, хура, суха, хана, хула,
сухан, хурин, хурэн, халак,
хупак, халха, пахэр.

амана хур. - хулаға са-
хэр нур. - унай сухан са-
хал. - санай урлу уриә, ал-
му хура. - хурлакан хун-

хура түнә.

Г.

3.

аң, га, үң, ぐ, ăң, گا.
лаң, нүң, хүң, ған, ғанă, ғара,
ぐ, ぐна, ぐна, ғара, ぐна,
ғанан, ғажан, пәрса, нұса.
ғанна аң хүң - нұран аң
ған - ぐна ぐらхана くурса
лаңға ғарана ғара.

III.

аш, ша, үш, шү, ăш, шă.
ăшă, шүр, шăл, шүрă, шăна,
шăриш, шүш, лаша, шана,
аршан, пăшал, хүшү.
санан аңă шăришанă.

7.

сахал хүн
на пуршал хамга-санан
пашална хүнэй.

бг.

ык, ык, ык, ык, ык, ык, ык, ык,
сы, ыы, ыи, ыи, ыи, ыи, ыи, ыи
ном, ном, хир, хир, сир, сир, дон, и-
рэ, хирэ, дырч, тирчи, дырчи.
санана ном сахал пуршал
уршал сир, сухална хир-ана
дырч дырса пар-урган хан-
лан дырэн.

м.

ам, ма, ум, мү, ам, мә, ын, мө.
 ана, сүн, хәйна, мүр, умна, на-
 на, урам, уләм, салам, сәмад,
 аман, шәмә, дүхән, хәйна.
 сахар, мана уши пар.-ан-
 пана салам сыр.-манән у-
 ша уши ан хур.-мана хәйна
 пар.-зара сұна манана қә-
 мәл.-затондә хұланы аса
 сұна пынай.

M.

ут, ту, атә, утә, түс, күт,
 пар, тән, түра, түрә, төс-

рă, нăтă, нăтă, хуттăштăн.

тусăм, сана хут пăр.-ху-
ларă утă сутрăм.. арна-
лăхан тăиана тоитнă.-

пуртăхан татрăм та
урхамах утлантăм.. тү-
сăм, сана хам алсама пăра-
мăн.

М.

атă, тăун, тăн, артă, тăхă,
нăнтă, шунтă, үлатă, тăмăр,
тăнар, тусма, тăхă.
үлатанă тăхана артана

10.

хүр-шүншаран манён сун-
так-маларах түхсэ.-самра
чина тэмдэртана нүүлэн-
дэгдэ, натадр үтмэн, та-
сарах үн.

б.

бүт, бэрэ, бамä, басан, автан,
äвэс, лав, бирэс, тэвши, тэвэр,
бэршан, сывиан, бэршэх.

түнш бийтана тоотная.-
дүршана զүн төрэ бирж-
нэх.- бэршантан ջанä түх-
рэндэх, гарантан үтэ զүтэй-

иір; қанаран ғатан аврәнір,
ұтә сүтса шул түрәнір.
Бирәсса тұмар жұтәні¹¹

К.

шак, ғак, ләк, ғас, аләк, ашак,
куккү, күрге, қарас, вәкәр,
сәнкә, қарында, қамқай, қашақ.
хәбапа ғашәрәк түх ав.- қаш-
әр тыныша қапқай жұтән;
қашәр қапқай үрлах ғаң-
на ма, қапқай ғанағ ған-
ман.. таралғонна хәннәма

⁽¹¹⁾ Объяснения загадок почитаемыи в
конце книги.

түс түрнә; таракан халап
халапә, хәйтәнә тәңласа
тәңә; тәңә, тәңә тағы-
бәрнә.- бәрнәнтан бәрән, кү-
рәкран түтә.

l.

ěг, мěс, сěм, тěк, мěн, кěл,
кালѣ, хěр, сালѣ, тěн, тěкѣ,
дěлек, дěр, сěр, дěрѣ, сěрән,
әндер, пәнән, кәндел, пәндер,
кәңен, пәнән, пәнжеккѣ.
нېр дәлекен херех сандах.³
шурә хирхан әниә хәбән.⁴ хын-

хүн наама, хүн наама; хүн
наамараң шайың наама; шай-
ың наамараң хөрүө әбмән.

II.

иір, піір, биір, хіір, ғи, күн, пішік,
дішік, сішік, мішік, мішір, мі-
шік... нір салқара икә атма.
Иккөн тәрізгә, иккөн ғоұртас-
гә? нүсө түр ма, мішиші ғуру?
Хәвак қашанан түрә үриә?
Утишін тұмарт үра веңіл.¹⁰ - іш-
ап хүр үри, тәнк-тәнк ғу-
мә нүс.

^{14.}
ъ.

гыз, сүйс, пыс, кыр, пүрт, көрү, ў-
саң, пүшән, күрә, көмү, көмүжә,
күрмә, түркү.

тәни ўкнә.-ұпанаңи қат-
таң дағыл ақна: ұпана күр-
нә, қаттаң сүаа тоғтнә.-туғ-
рақраң мұтра, лашарак
дүйлә.”

л.

енә, есә, хүнә, хүре, түнә, түнә,
дерем, түретә, сүре, қалек, хө-
нер, сенмәре, аттә, анне, ғим-

и ке калита тәххәли нүр, нүрте
шап шүрә¹⁴ шәстәрт түрә,
шанакне көтә¹⁵ дөрт сәйнест,
шөвра түләмәст¹⁶ нәр түтә-
кенән хәрәк хәший¹⁷ бәрманта
түрә, дура түхсан хүрия, ши-
ле хәсек шүрә¹⁸ вүзә көтесең ви-
тәл нүр, ги айлан хәсе шәмәк
дүк¹⁹.

әкәр сәнекен ыбәнәмәст.. хүрәт
миң тәвүттән, дине хатерле-
нүе хүрассаң, шиңе әйваж-
аты-нәтана шанакан хәрәк
кулә түнә тем; марса-тәр-

де шанакан сәм сүккәрах нүр-
нә төм.

кашкәр манән кашавар; уна
манән үтешен; түлә манән
сүтник; шулкад манән төзөм-
гүйк; русак манән әспүрүшәк.

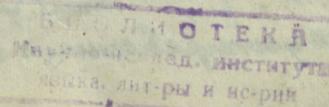
Ү.

шар, тури, чүрән, хәйра, шан-
ха, шүс, шүр, шүрә, шуна, айлаа,
шаба, шытә, шүйе, шән, шән, ше-
тән, шүйжә, шебен, шәйра, шан,
шүт, шәйран.

• дәңма хайшанән, икәү ура? -
мәбәнәи урана шығрама.

айма хайтаман, тәвәтә үра?
 үлтә үрана ширана.- айма
 хайтаман, үлтә үра? - бырт-
 на үланы тәрәтиман.²⁰ нё-
 төкжә хүргасан юниги түм-
 мә.²¹ түнөр шаштаман сүс хү-
 ре.²² түнөр ақайсан хүрәнә
 дүрәк.²³

зүктән түр түлакан түрә-
 на тан; түртән зұна ішре-
 жен дернә тан. түрә кашакан;
 тәвәтәне ширанан.- үриңа үй-
 бақсәнтен үриң айакка кал-
 са іжады.

9009

18.

Лік нір кармак атуне ах зан-
коа чанатнаї мем: « түнүм, мә-
нум, міндерлай, икѣ орын үкен
нур-әске: нійрін те шес мем
чипала, кәлем те шес мем
чипала, хірте шес мем чи-
пала, салма ма шес мем
чипала..»

Ау¹

Баңда, хыңда, шаша, наңзда,
наңзмак, шәне, йәнмәті, дәлеки,
жаси, бәйнеген.

1) Определение виновности членов на то,
что буква я пишется только за словах
со звуками: а, у, о, ө; тогда самое зеркаль-
ное письмо воспринимается как недоречие.
Буквы: я, ү, ө, жаси и т. п. пишутся
буквами с, ң, к, жаси и т. п.

13

нүрён те йолан күрәмдәх: мәр-
риңчен шәппәр չыксаңпәр,
мәнне жылдах татампәр. ну-
рён те йолан үргемдәх: мәр-
риңчен икел татампәр, мән-
не тұнан авампәр. нүрён те
йолан шімкеләх: мәрриңчен
мәйіләр татампәр, мәнке
жапаш авампәр. нүрён те
йолан әңгәртмеләх: мәрриң-
чен әңгәрт татампәр,
мәнне көмкәл авампәр.

М.

ама, тұнса, тұлат, тұнан

кошатъ, куратъ, күрятъ, тіршесъ,
тепкѣ, тепке.

хуро таха шыба анатъ²⁴ җә-
кошак бүтәр әнүр җәвапъ²⁵ мә-
боннән тәбәсә, нәри авасанъ²⁶
мәвамнән түртне кәрет,
нәри тәланың кәреңе чиратъ²⁷.
арра жүрсанъ, ырдән түрлән;
чесма жүрсанъ, чесма түрлән.
нәр үйәк ёлем тө үртапык
түрләсани. - җин, әңтән җин-
зе, читаны татшанъ.

сына лана паме тошы
мен тө көлән тен. - санъ

үргеш ше күкәр-шакәр, әмәй
шака мар, тесе қалай төм.

иңүк көпег айненде қасматы
тәрәнинараш-әкеге; тәрәни
түрлөдүненде нарын-нәр-
на күк авамай. күкни веңа хан-
сассан, тәрәни ишбәг үланәршай.
Егер башка түксессаны, ғакә
аләй үргеш үланәршай.

Н.

шака, шакай, мәнен, нағасыз-
шак, көмеке, ішбәг, хүнәм, хү-
нәмәни, шүзтәканы, нағасыз-
шак, өнер.

бүгээ зал утса²² хийнэй төм.
Хөснэй ламын салжаканда нут-
са яарнаа төм. үнүүнсөн
нёршийн каринкхе шатнаа, нे-
ршийн чөлөнкхе шатнаа, нёршийн
зодчанкхе шатнаа, түүнэй
төм. зодчанкхи комийн төм:
„нэг-нэгийн, каринкхе? үнүүн
мөвчэс, чөлөнкхе?.. төсөө комий-
най төм. каринкхи ка-
мийн төм.. зодчада мөвчэс,
зодчанкхада, төсөө комийн
төм. ламын аялан түүн-
са хийцарнаа төм бара.

23.

иже именемъ турнамар; турнами
кондрѣ, чийортѣ. иже заран иу-
намар; идоми тухрѣ, чийортѣ.
стир именъ пѣр таѣваш; турнѣ
стирни тухрѣ, чийортѣ."

а.А., ѣ.А., ү.Ү, и.О.
е.Е., ё.Ё, ү.Ӯ, и.И.
и.И.

и.И., ү.И., и.И., и.И., и.И., и.И.,
и.И., ү.И., и.И., и.И., и.И., и.И.,
и.И., и.И., и.И., и.И., и.И., и.И.,
и.И., и.И., и.И., и.И., и.И., и.И.,

(*) Данные слова суть показатъ именами:
прописные буквы и указаютъ имена,
из которыхъ они употреблены.

24.

Пер дун хай күнгө айёнтүн лама-
не биң күн шыраны төм. Пер да-
на пойрас сийтамын төм: лама
куршарай-а?.. тесе... «Бүк, кур-
шарайшай», тесе камаңжэ төм.
Лама төнөр йама пойрас
сийтамын төм: лама куршарай-а?,
тесе... «Бүк, куршарайшай», тесе
камаңжэ төм. Гама йамас
йама төс сүрөт төм. Сүрөт,
сүрөт, ней әйләрдөс ынна төм
төрөй төм төс... «Сё әзтама то-
тогын түрт лама сүрөттөс кур-
шарай-а?.. тесе камаңжэ төм... «Бүк,

25.

журнал», төсө каларे төмүн хо-
жан гүлдөмтө салын жана? төсө
каларе төм... «Тайланжын биң
жүр ёйтө ол», төсө каларе төм...
«Ланиң мөн шөлөл-түй?» төсө ка-
ларе төм лемә зын... Шүрә-
чек-тө», төсө каларе төм...
«Зак жу айланыш-шар-ы?»
төсө каларе төм лемә зын. Кий-
хи әүгнелүүн үзүнчөн анса пай-
ре төм төл жана же, «Зак-зака,
зак!» төсө каларе төм. Лани
зине төсө үтпелдүмтө төм төл
салғанса түштари пайз төм
жана.

Ахи-ти, касиңа, әңгіма, жағамайын,
 касиңа?.. Каштап бәрри үшінене-
 көн.. - Іле хүзін жүрсессән?.. Тан-
 ярән, жағарән жырақ тәрри-
 не?.. - Же жырақтың ғылғассаң?.. Кы-
 рақ шакаш үшінен.. - Іле пырнала-
 сссән?.. Шабан, махан, жағарән..
 Іле үйн тұхсессән?.. Шебе көрән,
 түхенен.. - Іле тәкә шоңсессәс?..
 «Вұт жүрән, әмбәнән.. - Іле вұт
 байлақ наисссән?.. Нанан, ма-
 наң, сүршерән.. - Іле үйн жүзән-
 сссән?.. Нинәрде көнән, соң-
 марән.. - Іле шашерхе үзк нұт-

сассан?.. Тәхәрә кайын, сүтта-
раң.. Ые тәхәрә үзүң түрсассан?
Анамәра кайын, сүттараң..
Ые Анамәр үзүң түрсассан?
Тәйинәре койын, сүттараң..
Ые Тәйинәр үзүң түрсассан?, Кан-
ман, ман айне көрөх кайын..

1. Гүсана жактәр..-2. Ери..-3. Мұртса..-
- түрә..-4. Чайы..-5. Гәбәр..-6. Тәйри..-7. Нияк
шапасекен..-8. Өтпама түрә..-9. Хүрән хүп-
ни..-10. Үрай ғәни..-11. Кәйә түркүн түшін-
ғы..-12. Шілдермек..-13. Шай..-14. Гәрасы..-15.
Кәндиәк..-16. Канас..-17. Гәка..-18. Хура..-түрді..
19. Тәң жапане..-20. Мойнар..-21. Шене..-
22. Түрлә..-23. Кәкшайы..-24. Гәнәжима-
ни..-25. Лама үртис лама жүрги..-26. Сы-
са тәхәнни..--

28
Русской избука.

ко, пог, кот, волк, кирп, спод, пост,
звест, сюд, сюда, вышо, окно, любо, сию-
ло, копка, конца, конца, борона, хо-
мут, месток, самовир; оса, коса, про-
са, калесо, песок, высок; осока, молоко, ко-
локо, топор, кирп, тайна, скучной,
тупой; горято, молоток; щад, щади,
сози, каша, кроина, конч, прони,
ници.

бок, баба, шуба, бык, брат, лоб, баран,
буква, блоки, рюба, бин, собака, борода,
башмак, боято.

Следует ли вниманием учеников на то что
в русском языке произношение букв:
с, к, п, т, х, и не зависит от места зани-
маемогоими в слове, и что каждая из
этих букв всегда сохраняет одно и то
же произношение. Но же самое звуки буб-
лиются и относительно других согласных,
поэтому того, какъ они будутъ показы-
ваемы ученикамъ. Следующее произно-
жение букв: с, т, п, х, и въ русск. яз. съ
произношениемъ этихъ же буквъ въ гув.

20.

г.

дом, думка, вогій, доскональ, двор, сад, дун-
ло, дровя, доня, дідка, бородя, каралідай,
запомі, монодон.

2.

чуба, дуря, горя, чук, шан, зрони, зрони, град,
сног, друг, птиця, голобя, огорб, чичу, пі-
рів, горбах, бурмілла, дорогої, ільин.

3.

чуб, заміюк, коза, мороз, бадар, ізвука, шаш,
гроза, зібка, зіломо, скавка, замілка.

Ч.

чук, хісна, ріма, чи, земля, лісника,
лемія, сісна, чуросні, смівоні.

Ч.

час, сурок, бірка, гайка, рука, очки,
чечун, гайник, пісоч, зроніка, бабочка,
чукові.

Ч.

чию, обуя, конік, ірлица, кірлица, піс-
чинка, панец, цвітак, курец, рукавіца.

Ч. в.

чес, чоти, перо, чотій, цвітак, чіс, чіс,
коніко, боробей, мотиця, ірлец, ірлец,

шест, есаевина, таја, таја; сіто, *сарп, си-
стрия, сено, серебро, алюх, сироп, сімо,
спасібо, сіною; тоісто, тоіло, тіна;
тімперев, віттер, орево, джисо, бінка,
бінки, лебедя; країни, міна, зіна,
ізто.

Ч. в.

чотк, чотк, солт, чук, осб, дубъ, голубъ, пакъ,
кулъ, іролъ, іроль, кусокъ, шакъ, грудъ,
гвоздъ, дозидъ, рібль, шамъ, царъ, ротъ,
кусичъ, листъ, полтъ, писмо, пенекъ,
хаменъ, дечъ, тогъ, шинель, хисель, салакъ,
ногик, носкъ, юкуль, оюни, хінь, лапомъ,
помадъ, феномъ, штуръ, дверъ; спасібо,
учене, усні, свєти, сквоши, энізі, зінізі,
наінъ, пономаръ.

(*) Обратитъ внимание читателъ на чистое произношение согласныхъ и гласныхъ передъ
гласными: в, въ, и, - особенно на произношение
бубъ: с, з, т, щ. Но же самое внимание
нужно обратить соуд. передъ гласными: і, я, ю, ѿ.

31.
и́рх, синий, алый, горячий.

жас, шаф, чистей, золотые, золотых, пласти,
зимо, ягода, яблоко, яблоня, ястреб,
жас, жасин, бинт, подорожник, пресмы,
заря, земля, копоть, соль, соль, земля,
фрукты, фитиль, фруктов, свинец, пыль-
ные, скамье, скамье.

32.

шурка, чека, чепка, чубавль, чечима,
чечимана, чичерина, чичин, свинцовые.

Ф. 8.

фрукты, француз, фармакия, кафтаны,
кафтаний, грибница, француз, французка,
соль, седоват, соринки, франции.

33.

Я чисто, пою, дюю, даю, играло; росина,
брюко, крюк, крюк, я чисто, пою, чисто.

ёлка, ёлка, орешек, осеняя, осенних, каштан,
обёрт, тёмка, берёзка, лист, чёрный, чёр-
ный, яблёнок, яблонок, цветёнок.—

154.

а.л. б.к. в.в. г.д. е.е. ё.ж. и.
з.и.к. и.т. к.к. и.м. и.н. о.
и.п. р. р. с. т. и. у. ф. ф. х.
и.ч. и. ч. и. и. и. и. и. и. и. и.
и.б. и. и. и. и. и. и. и. и. и. и.

Андрей. Борис. — Василий. Гри-
горий. Дмитрий. Ерастъ. Зак-
хей. Николай. Иоусъ. Карл. Лав-
рентий. Максимъ. Николай. Они-
симъ. Павелъ. Романъ. Сергий. Тро-
хонъ. Ульянъ. Филиппъ. Христофоръ
Юлия. Човъ. Фадея.

9002

